

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан соціально-гуманітарного
факультету

Оксана ГОМОТЮК

2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ІНЦІНОТ

Святослав ПИТЕЛЬ

2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з
науково-педагогічної роботи

Віктор ОСТРОВЕРХОВ

2024р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних
служб»

ступінь вищої освіти - бакалавр

галузь знань - 23 Соціальна робота

спеціальність - 231 Соціальна робота

освітньо-професійна програма - «Соціальна робота»

кафедра психології та соціальної роботи

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (семін.) (год.)	ІРС (год.)	Тренінг, (год.)	Самост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Екз. (сем.)
Денна	3	5	30	30	4	8	78	150	5
Заочна	3	5	8	4			138	150	6

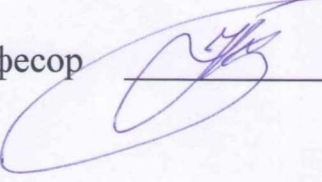
Тернопіль – ЗУНУ

2024

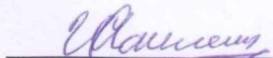
Робоча програма розроблена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 23 Соціальна робота, спеціальності 231 Соціальна робота затвердженої Вченою радою ЗУНУ (протокол №9 від 15 червня 2022 року).

Робочу програму склала доцент кафедри психології та соціальної роботи, к.ю.н., доцент **Яремко Оксана Михайлівна**.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології та соціальної роботи, протокол № 1 від «27» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри психології та соціальної роботи, д.психол.н., професор **Андрій ГІРНЯК**

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності «Соціальна робота», протокол № 1 від «30» серпня 2024 р.

Керівник групи забезпечення спеціальності, д. психол.н., професор **Сергій ШАНДРУК**

Гарант ОПП к.е.н., доцент **Світлана МИКОЛЮК**

**СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
 “ПРАВОВИЙ СУПРОВІД КЛІЄНТІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ”
 Опис дисципліни “Правовий супровід клієнтів соціальних служб”**

Дисципліна “Правовий супровід клієнтів соціальних служб”	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	галузь знань – 23 «Соціальна робота»	Статус дисципліни нормативна Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 4	спеціальність – 231 «Соціальна робота»	Рік підготовки: <i>Денна – 3</i> <i>Заочна – 3</i> Семестр: <i>Денна – 5</i> <i>Заочна – 5</i>
Кількість змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Лекції: <i>Денна – 30 год.</i> <i>Заочна – 8 год.</i> Практичні заняття: <i>Денна – 30 год.</i> <i>Заочна – 4 год.</i>
Загальна кількість годин – 150		Самостійна робота: <i>Денна – 78 год.</i> <i>Заочна – 138 год.</i> Тренінг – 8 год Індивідуальна робота : <i>Денна – 4 год.</i>
Тижневих годин – 10,7 з них аудиторних – 4,7		Вид підсумкового контролю – <i>екзамен</i>

2. Мета і завдання дисципліни

«Правовий супровід клієнтів соціальних служб»

2.1. Мета вивчення дисципліни.

Мета вивчення дисципліни – отримання системних знань у сфері здійснення правового супроводу клієнтів соціальних служб, оволодіння вміннями і навичками пошуку, систематизації та комплексного аналізу відповідних нормативно-правових документів, а також вміннями використовувати у конкретних життєвих обставинах різних форм правового супроводу споживачів соціальних послуг.

2.2. Завдання вивчення дисципліни:

1. Розкрити зміст основних міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів, які забезпечують надання соціальних послуг;
2. Сформувати цілісну систему знань з правового регулювання відносин щодо забезпечення соціальної роботи з населенням, державної політики в даній сфері суспільних відносин;
3. Здійснити аналіз змісту Державних стандартів соціальних послуг, які регламентують та визначають механізм надання соціальних послуг в Україні;
4. Надати вміння і навички пошуку, систематизації, комплексного аналізу та застосування відповідних нормативно-правових документів, що стосуються забезпечення соціальної роботи, в конкретних життєвих ситуаціях клієнтів соціальних послуг;
5. Розвинути здатність юридично правильно кваліфікувати обставини, що виникають при здійсненні професійної діяльності фахівця з соціальної роботи у сфері надання соціальних послуг, а також здійснювати правовий супровід споживачів соціальних послуг.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни.

ФК3 Знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення.

ФК12 Здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту.

ФК14 Здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

ФК19 Здатність оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни.

Набуття студентами компетентності з курсу можливе за актуалізації їхніх знань з курсів «Планування та звітність в системі соціальних служб», «Соціальна робота в громаді».

2.5. Результати навчання.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

ПРН5 Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.

ПРН11 Використовувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин.

ПРН13 Використовувати методи соціальної діагностики у процесі оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів клієнтів.

ПРН16 Застосовувати методи менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

3. Програма навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб»:

Змістовий модуль 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Тема 1. Загальна характеристика навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб»

Предмет і завдання навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб». Система навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».

Методи вивчення навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».

Роль навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб» у підготовці фахівців соціальної сфери.

Джерела вивчення навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».

Тема 2. Сучасні тенденції правового регулювання надання соціальних послуг

Міжнародна співпраця у сфері соціально-економічних прав людини. Конституційне регулювання соціальних і економічних прав і свобод людини і громадянина. Гарантії реалізації соціальних і економічних прав і свобод людини і громадянина.

Розвиток вітчизняного законодавства у сфері надання соціальних послуг. Роль державних стандартів соціальних послуг.

Тема 3. Правові відносини у сфері надання соціальних послуг

Елементний склад правових відносин у сфері надання соціальних послуг.

Соціальні послуги: поняття, види та класифікація. Надавачі соціальних послуг: система та їх загальна характеристика. Клієнти соціальних послуг та їх правовий статус. Підстави надання соціальних послуг. Складні життєві обставини як підстави виникнення, зміни чи припинення правовідносин у сфері надання соціальних послуг (інвалідність, вік, стан здоров'я, соціальне становище, життєві звички і спосіб життя тощо).

Тема 4. Договір про надання соціальних послуг як юридична підстава для їх отримання

Принцип свободи договору та сфери надання соціальних послуг. Сучасні тенденції договірної регулювання відносин у сфері надання соціальних послуг. Сторони договору про надання соціальних послуг. Надавачі соціальних послуг: фізичні (фізична особа-підприємець) та юридичні особи. Отримувач соціальних послуг (фізична особа, яка перебуває у складній життєвій ситуації). Предмет договору про надання соціальних послуг. Форма договору про надання соціальних послуг. Структура договору про надання соціальних послуг.

Порядок підписання договору про надання соціальних послуг. Особливості підписання договору про надання соціальних послуг. Індивідуальний план надання соціальних послуг.

Особливості договорів на надання різних видів соціальних послуг.

Тема 5. Форми правового захисту соціально-економічних прав клієнтів соціальних служб

Консультавання із соціально-правових питань клієнтів соціальних служб. Здійснення представництва в судах для захисту майнових і особистих немайнових прав та охоронюваних законом інтересів клієнта. Надання сприяння в реалізації соціально-економічних прав і обов'язків клієнтів соціальних служб. Сприяння в отриманні безоплатної допомоги адвоката в порядку, встановленому законодавством. Консультавання з питань, пов'язаних з правом громадян на соціальне обслуговування в державній, комунальній і недержавній системі соціальних служб і захисту своїх інтересів. Допомога в оформленні документів. Надання допомоги в підготовці і наданні скарг на дії або бездіяльність соціальних служб або працівників

цих служб, що порушують законні права громадян. Інші види форм правового захисту соціально-економічних прав клієнтів соціальних служб.

Судовий захист соціально-економічних прав та інтересів громадян. Система судових органів. Досудове розслідування і судовий розгляд кримінальних справ у сфері соціальних послуг. Цивільне судочинство. Адміністративно-правовий порядок розгляду звернень громадян. Оскарження до суду дій (рішень), бездіяльності, що порушують права громадян.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Секретаріат уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Радник–уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації. Радник–уповноважений Президента України з питань безбар'єрності. Радник–уповноважений Президента України з питань учасників бойових дій. Радник–уповноважений Президента України з питань Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту.

Правозахисні організації у сфері захисту прав осіб, що потрапили у складні життєві обставини. Медіація.

Тема 6. Безоплатна правова допомога клієнтам соціальних служб

Право на професійну правничу допомогу (ст. 59 Конституції України). Закон України «Про безоплатну правову допомогу». Безоплатна первинна правова допомога (надання правової інформації; консультації і роз'яснення з правових питань; складання заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації). Клієнти соціальних служб як отримувачі безоплатної первинної правової допомоги. Суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги клієнтам соціальних служб.

Безоплатна вторинна правова допомога (захист; здійснення представництва інтересів клієнтів соціальних служб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, складання документів процесуального характеру). Окремі категорії клієнтів соціальних служб як суб'єкти права на безоплатну вторинну правову допомогу (малозабезпечені особи, особи з інвалідністю, учасники бойових дій, внутрішньо переміщені особи, постраждалі від домашнього насильства, діти та інші соціально вразливі верстви населення). Суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги. Порядок звернення за безоплатною вторинною правовою допомогою.

Змістовий модуль 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СУПРОВОДУ КЛІЄНТІВ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Тема 7. Правовий супровід соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування

Правовий статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа. Міжнародно-правові стандарти та законодавство України про соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Консультавання із соціально-правових питань дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (їх прав, пільг, переваг, соціальних виплат). Захист прав і законних інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Забезпечення представництва в суді для захисту майнових і особистих немайнових прав і охоронюваних законом інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Сприяння в реалізації прав і обов'язків дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Сприяння у притягненні до кримінальної відповідальності осіб, винних у фізичному чи психічному насильстві, вчиненому над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Надання допомоги у поданні скарг на дії (рішення) або бездіяльність соціальних служб або працівників цих служб, що порушують законні права громадян. Допомога в оформленні документів. Надання юридичної допомоги і сприяння в отриманні встановлених законодавством пільг і переваг, соціальних виплат. Інші форми правового супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Тема 8. Правові основи соціальної роботи з різними типами сімей

Державно-правова підтримка сім'ї як важливого соціального інституту. Сімейний кодекс України – правова основа соціальної роботи із сім'єю. Законодавство і державні стандарти у сфері соціальної підтримки сім'ї.

Правовий супровід сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. Сім'ї, де є проблема сирітства (сім'ї опікунів/піклувальників). Сім'ї, у яких існує ризик передачі дитини до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (ризик вилучення дитини із сім'ї). Жінки, які мають намір відмовитися від новонародженої дитини. Сім'ї, в яких діти знаходяться в інтернатних закладах (крім дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей, які виховуються в спеціальних та санаторних інтернатних закладах). Неповні сім'ї (мати-одиначка, один батько виховує дитину, неповнолітні матері). Сім'ї, де є конфлікти між членами сім'ї (негативні взаємовідносини між членами сім'ї, проблеми виховання дітей, бездоглядність дітей тощо). Сім'ї, в яких діти скоїли правопорушення, та діти, які стоять на внутрішньому обліку. Сім'ї, де є проблема безробіття одного з членів сім'ї, якщо він зареєстрований в державній службі зайнятості, як такий, що потребує працевлаштування. Сім'ї, в яких є загроза або виявленні факти насилля над одним із членів сім'ї або жорстокого поводження над дітьми. Сім'ї, де один із членів сім'ї перебуває в місцях позбавлення волі або повернувся з них. Сім'ї, де існує проблема зі здоров'ям (алкогольна, наркотична залежність, тубінфікування, ВІЛ-інфекція, інвалідність). Особи та сім'ї з дітьми, які потребують соціальних виплат, пільг.

Надання консультацій з питань чинного законодавства, гарантій та пільг. Здійснення захисту прав та інтересів сім'ї чи особи, захист прав дитини. Здійснення представництва в суді для захисту майнових і особистих немайнових прав та охоронюваних законом інтересів. Сприяння в реалізації прав і обов'язків. Сприяння в притягненні до кримінальної відповідальності осіб, винних у фізичному чи психічному насильстві вчиненому над клієнтом соціальної послуги. Сприяння в отриманні безоплатної допомоги адвоката в порядку, визначеному законодавством. Сприяння органам опіки і піклування в облаштуванні сімейного життя. Консультування із соціально-правових питань (цивільне, житлове, сімейне, трудове, пенсійне, кримінальне законодавство, права дітей, жінок, батьків та ін.). Надання юридичної допомоги в оформленні документів для працевлаштування, отримання паспорта та інших документів, що мають юридичне значення. Сприяння в наданні юридичної допомоги громадянам в оформленні документів на усиновлення та інші форми сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, що залишилися без опіки батьків. Сприяння органам опіки і піклування у влаштуванні неповнолітніх, що потребують соціальної реабілітації, на усиновлення, під опіку, на піклування, в прийомну сім'ю тощо. Інші види правового супроводу.

Тема 9. Правовий супровід осіб, які постраждали від насильства в сім'ї

Міжнародні стандарти та законодавство України з попередження насильства в сім'ї. Правові основи попередження насильства в сім'ї в Україні. Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Поняття насильства в сім'ї, його форми та види. Правовий статус осіб, які постраждали від насильства в сім'ї. Державні органи та соціальні установи як суб'єкти протидії насильству в сім'ї. Організаційно-правові основи взаємодії державних органів та соціальних установ із протидії насильству в сім'ї. Заходи з попередження насильства в сім'ї,

підстави та порядок їх вжиття. Юридична відповідальність за вчинення насильства в сім'ї (кримінальна, адміністративна, цивільно-правова).

Взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, у зв'язку із вчиненням домашнього насильства та за участю дітей. Консультування осіб, що постраждали від домашнього насильства. Захист прав та інтересів осіб, що постраждали від домашнього насильства. Сприяння в отриманні безоплатної допомоги адвоката в порядку, визначеному законодавством. Надання допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства у поданні скарг на дії (рішення) або бездіяльність державних органів та соціальних установ або працівників цих органів та служб, що порушують законні права громадян при боротьбі із домашнім насильством.

Інші форми правового супроводу осіб, що постраждали від насильства у сім'ї.

Тема 10. Правовий супровід осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку

Загальна характеристика нормативно-правових актів із соціального захисту осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку. Правовий статус осіб з інвалідністю у відповідності до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Державні цільові програми, спрямовані на соціальну підтримку осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку. Державний стандарт соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю. Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності. Договір про надання соціальної послуги особам з інвалідністю та особам пенсійного віку.

Правовий статус дитини інваліда та механізми захисту її прав.

Консультування з питань, пов'язаних із правом осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку на соціальне обслуговування в державній, муніципальній і недержавній системах соціальних служб і захисту своїх інтересів. Надання допомоги в підготовці і поданні скарг на дії або бездіяльність соціальних служб або працівників цих служб, які порушують законні права осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку. Допомога в оформленні документів. Консультування з приводу прав, законних інтересів, пільг і переваг, соціальних виплат осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку. Інші форми правової допомоги особам з інвалідністю та особам пенсійного віку.

Тема 11. Соціально-правовий супровід суб'єктів пробації

Міжнародні стандарти і рекомендації поведіння із особами, засудженими до кримінальних покарань, непов'язаних із позбавленням волі. Інститут пробації в нормах національного законодавства України. Правовий статус суб'єктів пробації відповідно до Закону України «Про пробацію» та Кримінально-виконавчого кодексу України. Правовий супровід осіб, засуджених до кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі під час здійснення досудової пробації, наглядової пробації, пенітенціарної пробації.

Правові засади діяльності уповноваженого органу з питань пробації та сектору ювенальної юстиції.

Правовий статус персоналу органу пробації згідно Закону України «Про пробацію», Закону України «Державну кримінально-виконавчу службу України» та Кримінально-виконавчого кодексу України.

Консультування суб'єктів пробації. Захист прав і законних інтересів суб'єктів пробації. Оформлення документів, сприяння у складанні скарг на дії (рішення) або бездіяльність органів пробації тощо або працівників цих служб, що порушують законні права громадян. Сприяння в отриманні безоплатної правової допомоги адвоката. Забезпечення представництва в суді для захисту прав і інтересів. Інші форми правового супроводу суб'єктів пробації.

Тема 12. Особливості правового супроводу неповнолітніх правопорушників

Проблеми кризи сучасної сім'ї та їхня артикуляція неповнолітніми як матриця негативу для їх правового статусу. Методичні рекомендації із соціальної роботи з неповнолітніми, які

вчинили правопорушення. Відповідальність у системі правового статусу неповнолітніх. Консекутивність причин протиправної поведінки неповнолітніх та правова політика, спрямована на їх подолання. Особливості відповідальності неповнолітніх. Ювенальна юстиція.

Система відновного правосуддя неповнолітніх як ефективний спосіб вирішення конфлікту. «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину» (пілотний проект, що впроваджується Міністерством юстиції України, Генеральною прокуратурою України на базі системи надання безоплатної правової допомоги за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні) та Порядок її реалізації. Умови застосування «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину». Участь адвокатів, які співпрацюють із системою надання безоплатної вторинної правової допомоги, у процедурі примирення потерпілого із неповнолітнім, який підозрюється у вчиненні злочину.

Постпенітенціарний соціальний і правовий супровід неповнолітніх.

Правова соціалізація неповнолітніх.

Досвід іноземних держав з правового супроводу неповнолітніх правопорушників.

Тема 13. Правовий захист інших категорій соціально незахищених верств населення

Міжнародно-правові гарантії щодо реалізації соціальних прав інших категорій соціально незахищених верств населення (молодь, жінки, безробітні, постраждалі від Чорнобильської аварії, малозабезпечене населення, маргіналізовані верстви населення (бездомні, залежні від алкоголю, наркотиків, ВІЛ-інфіковані) та ін.). Міжнародно-правові зобов'язання України щодо реалізації прав інших категорій соціально незахищених верств населення. Конституційні гарантії реалізації соціальних прав інших категорій соціально незахищеними верствами населення. Державна політика у сфері соціального захисту інших категорій соціально незахищених верств населення. Законодавство України у сфері соціального захисту інших категорій соціально незахищених верств населення.

Консультації інших категорій соціально незахищених верств населення щодо системи пільг, соціальних виплат та соціальних послуг. Оформлення документів, сприяння у складанні скарг на дії (рішення) або бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, комунальних служб тощо або працівників цих органів, служб, що порушують законні права інших категорій соціально незахищених верств населення. Інші форми правового захисту інших категорій соціально незахищених верств населення.

**4. Структура залікового кредиту
з дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб»**

(денна форма навчання)

	Кількість годин					
	Лекції	Прак-тичні заняття	СРС	ІРС	Тренінг, КПЗ	Контр. заходи
Змістовий модуль 1. «Теоретико-правові засади надання соціальних послуг»						
Тема 1. Загальна характеристика навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб»	2	2	6	-	4	Поточне опитування, реферати, дискусія, доповіді, презентації, кейси, ділові ігри, тестування
Тема 2. Сучасні тенденції правового регулювання надання соціальних послуг	2	2	6	-		
Тема 3. Правові відносини у сфері надання соціальних послуг	2	2	6	1		
Тема 4. Договір про надання соціальних послуг як юридична підстава для їх отримання	2	2	6	-		
Тема 5. Форми правового захисту соціально-економічних прав клієнтів соціальних служб	4	4	6	-		
Тема 6. Безоплатна правова допомога клієнтам соціальних служб	2	2	6	1		
Змістовий модуль 2. «Особливості правового супроводу клієнтів соціальних послуг»						
Тема 7. Правовий супровід соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування	2	2	6	-	4	Поточне опитування, реферати, дискусія, доповіді, презентації, кейси, ділові ігри, тестування
Тема 8. Правові основи соціальної роботи з різними типами сімей	2	2	6	1		
Тема 9. Правовий супровід осіб, які постраждали від насильства в сім'ї	4	4	6	-		
Тема 10. Правовий супровід осіб з обмеженими можливостями та осіб, пенсійного віку	2	2	6	-		
Тема 11. Соціально-правовий супровід суб'єктів пробації	2	2	5	-		
Тема 12. Особливості правового супроводу неповнолітніх правопорушників	2	2	5	1		
Тема 13. Правовий захист інших категорій соціально незахищених верств населення	2	2	8	-		
Разом	30	30	78	4		

(заочна форма навчання)

	Кількість годин		
	Лекції	Практичні заняття	СРС
Змістовий модуль 1. «Теоретико-правові засади надання соціальних послуг»			
Тема 1. Загальна характеристика навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб»	2		10
Тема 2. Сучасні тенденції правового регулювання надання соціальних послуг			10
Тема 3. Правові відносини у сфері надання соціальних послуг			10
Тема 4. Договір про надання соціальних послуг як юридична підстава для їх отримання	2		10
Тема 5. Форми правового захисту соціально-економічних прав клієнтів соціальних служб		2	10
Тема 6. Безоплатна правова допомога клієнтам соціальних служб			10
Змістовий модуль 2. «Особливості правового супроводу клієнтів соціальних послуг»			
Тема 7. Правовий супровід соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування	2		10
Тема 8. Правові основи соціальної роботи з різними типами сімей		2	10
Тема 9. Правовий супровід осіб, які постраждали від насильства в сім'ї			10
Тема 10. Правовий супровід осіб з обмеженими можливостями та осіб, пенсійного віку	2		10
Тема 11. Соціально-правовий супровід суб'єктів пробації			10
Тема 12. Особливості правового супроводу неповнолітніх правопорушників			10
Тема 13. Правовий захист інших категорій соціально незахищених верств населення			18
Разом	8	4	138

**5. Тематика практичних занять
з дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб»**

(денна форма навчання)

Практичне заняття № 1.

Тема: Загальна характеристика навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб»

Мета: Вивчити загальну характеристику навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».

Питання для обговорення:

1. Предмет і завдання навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».
2. Система навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».
3. Методи вивчення навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».
4. Роль навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб» у підготовці фахівців соціальної сфери.
5. Джерела вивчення навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».

Тематика рефератів:

1. Класифікація джерел навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».
2. Взаємозв'язок навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних послуг» з іншими навчальними дисциплінами.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Функції навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».
2. Понятійний апарат навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб».

Практичне заняття № 2.

Тема: Сучасні тенденції правового регулювання надання соціальних послуг

Мета: Ознайомитись із сучасними тенденціями правового регулювання надання соціальних послуг

Питання для обговорення:

1. Міжнародна співпраця у сфері соціально-економічних прав людини.
2. Конституційне регулювання соціальних і економічних прав і свобод людини і громадянина.
3. Гарантії реалізації соціальних і економічних прав і свобод людини і громадянина.
4. Розвиток вітчизняного законодавства у сфері надання соціальних послуг.
5. Роль державних стандартів соціальних послуг.

Тематика рефератів:

1. Стан дотримання в Україні прав людини і громадянина у сфері соціального обслуговування та забезпечення державних гарантій.
2. Пріоритет соціальної підтримки громадянам, що знаходяться в складній життєвій ситуації.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Рішення ЄСПЛ у сфері соціального забезпечення і обслуговування.
2. Вирішення проблеми соціального захисту громадян низкою галузей права: трудовим правом, правом соціального забезпечення, соціальним правом.

Практичне заняття № 3.

Тема: Правові відносини у сфері надання соціальних послуг

Мета: Проаналізувати правові відносини у сфері надання соціальних послуг.

Питання для обговорення:

1. Елементний склад правових відносин у сфері надання соціальних послуг.
2. Соціальні послуги: поняття, види та класифікація.
3. Надавачі соціальних послуг: система та їх загальна характеристика.
4. Клієнти соціальних послуг та їх правовий статус.
5. Підстави надання соціальних послуг.
6. Складні життєві обставини як підстави виникнення, зміни чи припинення правовідносин у сфері надання соціальних послуг (інвалідність, вік, стан здоров'я, соціальне становище, життєві звички і спосіб життя тощо).

Тематика рефератів:

1. Поєднання публічних і приватних засад правового регулювання сфери надання соціальних послуг.
2. Правові основи надання соціальних послуг некомерційними організаціями.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Цілі та принципи надання соціальних послуг.
2. Припинення надання соціальних послуг.
3. Форми надання соціальних послуг.
4. Роль територіальних громад у наданні соціальних послуг.

Практичне заняття № 4.

Тема: Договір про надання соціальних послуг як юридична підстава для їх отримання

Мета: Отримати знання і практичні навички із особливостей укладення договору про надання соціальних послуг як юридичної підстави для їх отримання.

Питання для обговорення:

1. Принцип свободи договору та сфери надання соціальних послуг.
2. Сучасні тенденції договірного регулювання відносин у сфері надання соціальних послуг.
3. Предмет і умови та форма договору про надання соціальних послуг.
4. Структура договору про надання соціальних послуг.
5. Порядок і особливості підписання договору про надання соціальних послуг.

Тематика рефератів:

1. Договір про надання соціальних послуг: за чи проти?
2. Правові основи укладення договору про надання соціальних послуг.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Індивідуальний план надання соціальних послуг.
2. Особливості договорів на надання різних видів соціальних послуг.

Практичне заняття № 5-6.

Тема: Форми правового захисту соціально-економічних прав клієнтів соціальних служб

Мета: Отримати знання у практичні навички із форм правового захисту соціально-економічних прав людини.

Питання для обговорення:

1. Форми правового супроводу клієнтів соціальних служб.
2. Допомога в оформленні документів. Надання допомоги в підготовці і наданні скарг на дії або бездіяльність соціальних служб або працівників цих служб, що порушують законні права громадян.
3. Інші види форм правового захисту соціально-економічних прав клієнтів соціальних служб.
4. Судовий захист соціально-економічних прав та інтересів громадян.
5. Роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у сприянні в реалізації та захисті соціальних прав.
6. Радник–уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації. Радник–уповноважений Президента України з питань безбар'єрності. Радник–уповноважений Президента України з питань учасників бойових дій. Радник–уповноважений Президента України з питань Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту.

Тематика рефератів:

1. Особливості здійснення представництва в судах для захисту майнових і особистих немайнових прав та охоронюваних законом інтересів клієнта.
2. Роль системи безоплатної правової допомоги у сприянні клієнтам соціальних служб в реалізації та захисті соціальних прав.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Консультування з питань, пов'язаних з правом громадян на соціальне обслуговування в державній, комунальній і недержавній системі соціальних служб і захисту своїх інтересів.
2. Правозахисні організації у сфері захисту прав осіб, що потрапили у складні життєві обставини.
3. Медіація у сфері надання соціальних послуг.

Практичне заняття № 7.

Тема: Безоплатна правова допомога клієнтам соціальних служб

Мета: Вивчити особливості надання безоплатної правової допомоги клієнтам соціальних служб.

Питання для обговорення:

1. Особливості реалізації права на професійну правничу допомогу (ст. 59 Конституції України) клієнтами соціальних служб.
2. Загальна характеристика Закону України «Про безоплатну правову допомогу».

3. Особливості надання безоплатної первинної правової допомоги клієнтам соціальних служб.
4. Особливості надання безоплатної вторинної правової допомоги.
5. Клієнти соціальних служб як суб'єкти права на безоплатну вторинну правову допомогу.

Тематика рефератів:

1. Клієнти соціальних служб як отримувачі безоплатної первинної правової допомоги.
2. Сучасний стан сприяння Україною у реалізації права на професійну правничу правову допомогу.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги.
2. Порядок звернення за безоплатною вторинною правовою допомогою.
3. Міжнародно-правові стандарти із надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Практичне заняття № 8.

Тема: Правовий супровід соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування

Мета: Вивчити особливості правового супроводу соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського спілкування.

Питання для обговорення:

1. Правовий статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».
2. Законодавство України про соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
3. Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа.
4. Консультування із соціально-правових питань дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (їх прав, пільг, переваг, соціальних виплат).
6. Захист прав і законних інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
7. Забезпечення представництва в суді для захисту майнових і особистих немайнових прав і охоронюваних законом інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Тематика рефератів:

1. Стан імплементації міжнародно-правових стандартів у законодавство України про соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
2. Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Сприяння в реалізації прав і обов'язків дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
2. Сприяння у притягненні до кримінальної відповідальності осіб, винних у фізичному чи психічному насильстві, вчиненому над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.
3. Надання допомоги у поданні скарг на дії (рішення) або бездіяльність соціальних служб або працівників цих служб, що порушують законні права громадян.
4. Допомога в оформленні документів.
5. Надання юридичної допомоги і сприяння в отриманні встановлених законодавством пільг і переваг, соціальних виплат.
6. Інші форми правового супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Практичне заняття № 9-10.

Тема: Правові основи соціальної роботи з різними типами сімей

Мета: Ознайомитись із правовими основами соціальної роботи з різними типами сімей.

Питання для обговорення:

1. Законодавство і державні стандарти у сфері соціальної підтримки сім'ї.
2. Правовий супровід сімей, де є проблема сирітства (сім'ї опікунів/піклувальників).
3. Правовий супровід сімей, у яких існує ризик передачі дитини до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (ризик вилучення дитини із сім'ї).
4. Правовий супровід жінок, які мають намір відмовитися від новонародженої дитини.
5. Правовий супровід сімей, в яких діти скоїли правопорушення, та діти, які стоять на внутрішкільному обліку.
6. Правовий супровід сімей де є проблема безробіття одного з членів сім'ї, якщо він зареєстрований в державній службі зайнятості, як такий, що потребує працевлаштування.
7. Правовий супровід сімей, в яких є загроза або виявленні факти насилля над одним із членів сім'ї або жорстокого поводження над дітьми.

Тематика рефератів:

1. Державно-правова підтримка сім'ї як важливого соціального інституту.
2. Стан державної політики у сфері здійснення правового супроводу осіб та сімей з дітьми, які потребують соціальних виплат, пільг.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Правовий супровід сімей, в яких діти знаходяться в інтернатних закладах (крім дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей, які виховуються в спеціальних та санаторних інтернатних закладах) та ін.).
2. Правовий супровід неповних сімей (мати-одиночка, один батько виховує дитину, неповнолітні матері).
3. Правовий супровід сімей, де є конфлікти між членами сім'ї (негативні взаємовідносини між членами сім'ї, проблеми виховання дітей, бездоглядність дітей тощо).
4. Правовий супровід сімей, де один із членів сім'ї перебуває в місцях позбавлення волі або повернувся з них.
5. Правовий супровід сімей, де існує проблема зі здоров'ям (алкогольна, наркотична залежність, тубінфікування, ВІЛ-інфекція, інвалідність).

Практичне заняття № 11.

Тема: Правовий супровід осіб, які постраждали від насильства в сім'ї

Мета: Вивчити особливості правового супроводу осіб, які постраждали від насильства в сім'ї.

Питання для обговорення:

1. Правові основи попередження насильства в сім'ї в Україні.
2. Правовий статус осіб, які постраждали від насильства в сім'ї. Організаційно-правові основи взаємодії державних органів та соціальних установ із протидії насильству в сім'ї.
3. Юридична відповідальність за вчинення насильства в сім'ї (кримінальна, адміністративна, цивільно-правова).
4. Взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, у зв'язку із вчиненням домашнього насильства та за участю дітей.
5. Форми правового супроводу осіб, які постраждали від насильства у сім'ї.
6. Надання допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства у поданні скарг на дії (рішення) або бездіяльність державних органів та соціальних установ або працівників цих органів та служб, що порушують законні права громадян при боротьбі із домашнім насильством.

Тематика рефератів:

1. Міжнародні стандарти та законодавство України з попередження насильства в сім'ї.
2. Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Загальна характеристика Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».
2. Поняття насильства в сім'ї, його форми та види.
3. Державні органи та соціальні установи як суб'єкти протидії насильству в сім'ї.
4. Заходи з попередження насильства в сім'ї, підстави та порядок їх вжиття.

5. Консультування осіб, що постраждали від домашнього насильства. Захист прав та інтересів осіб, що постраждали від домашнього насильства. Сприяння в отриманні безоплатної допомоги адвоката в порядку, визначеному законодавством.

Практичне заняття № 12.

Тема: Правовий супровід осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку

Мета: Отримати знання і практичні навички із правового супроводу осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку.

Питання для обговорення:

1. Правовий статус осіб з інвалідністю у відповідності до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні».
2. Державні цільові програми, спрямовані на соціальну підтримку осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку.
3. Форми правового супроводу осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку.
4. Правовий статус дитини інваліда та механізми захисту її прав.
5. Договір про надання соціальної послуги особам з інвалідністю та особам пенсійного віку.

Тематика рефератів:

1. Стан дотримання соціальних прав осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку.
2. Особливості консультування з приводу прав, законних інтересів, пільг і переваг, соціальних виплат осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Загальна характеристика нормативно-правових актів із соціального захисту осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку.
2. Державний стандарт соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю.
3. Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності.
4. Консультування з питань, пов'язаних із правом осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку на соціальне обслуговування в державній, муніципальній і недержавній системах соціальних служб і захисту своїх інтересів.
5. Надання допомоги в підготовці і поданні скарг на дії або бездіяльність соціальних служб або працівників цих служб, які порушують законні права осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку.
6. Допомога в оформленні документів осіб з інвалідністю та осіб пенсійного віку.

Практичне заняття № 13.

Тема: Соціально-правовий супровід суб'єктів пробації

Мета: Отримати знання і практичні навички із соціально-правового супроводу суб'єктів пробації.

Питання для обговорення:

1. Правовий статус суб'єктів пробації відповідно до Закону України «Про пробацію» та Кримінально-виконавчого кодексу України.
2. Правовий супровід осіб, засуджених до кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі під час здійснення досудової пробації, наглядової пробації, пенітенціарної пробації.
3. Правові засади діяльності уповноваженого органу з питань пробації та сектору ювенальної юстиції.
4. Форми соціально-правового супроводу суб'єктів пробації (консультування, захист прав і законних інтересів, оформлення документів, сприяння у складанні скарг на дії (рішення) або бездіяльність органів пробації тощо, сприянні в отриманні безоплатної правової допомоги адвоката, та ін.).

Тематика рефератів:

1. Сучасний стан дотримання і захисту в Україні соціальних прав осіб, засуджених до кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі.
2. Особливості забезпечення представництва в суді для захисту прав і інтересів.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Міжнародні стандарти і рекомендації поводження із особами, засудженими до кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі.
2. Інститут пробації в нормах національного законодавства України.
3. Правовий статус персоналу органу пробації згідно Закону України «Про пробацію», Закону України «Державну кримінально-виконавчу службу України» та Кримінально-виконавчого кодексу України.

Практичне заняття № 14.

Тема: Особливості правового супроводу неповнолітніх правопорушників

Мета: Вивчити особливості правового супроводу неповнолітніх правопорушників.

Питання для обговорення:

1. Методичні рекомендації із соціальної роботи з неповнолітніми, які вчинили правопорушення.
2. Постпенітенціарний соціальний і правовий супровід неповнолітніх.
3. Ювенальна юстиція.
4. Система відновного правосуддя неповнолітніх як ефективний спосіб вирішення конфлікту.
5. Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину» (пілотний проект, що впроваджується Міністерством юстиції України, Генеральною прокуратурою України на базі системи надання безоплатної правової допомоги за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні) та Порядок її реалізації. Умови її застосування.
6. Участь адвокатів, які співпрацюють із системою надання безоплатної вторинної правової допомоги, у процедурі примирення потерпілого із неповнолітнім, який підозрюється у вчиненні злочину.
7. Правова соціалізація неповнолітніх.

Тематика рефератів:

1. Роль відновного правосуддя у ювенальній юстиції.
2. Проблеми кризи сучасної сім'ї та їхня артикуляція неповнолітніми як матриця негативу для їх правового статусу.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Досвід іноземних держав з правового супроводу неповнолітніх правопорушників.
2. Відповідальність у системі правового статусу неповнолітніх.
3. Консекутивність причин протиправної поведінки неповнолітніх та правова політика, спрямована на їх подолання.
4. Особливості відповідальності неповнолітніх.

Практичне заняття № 15.

Тема: Правовий захист інших категорій соціально незахищених верств населення

Мета: Отримати знання і практичні навички із правового захисту інших категорій соціально незахищених верств населення

Питання для обговорення:

1. Міжнародно-правові гарантії щодо реалізації соціальних прав інших категорій соціально незахищених верств населення (молодь, жінки, безробітні, постраждалі від Чорнобильської аварії, малозабезпечене населення, маргіналізовані верстви населення (бездомні, залежні від алкоголю, наркотиків, ВІЛ-інфіковані) та ін.).
2. Конституційні гарантії реалізації соціальних прав інших категорій соціально незахищеними верствами населення.
3. Державна політика у сфері соціального захисту інших категорій соціально незахищених верств населення. Законодавство України у сфері соціального захисту інших категорій соціально незахищених верств населення.

4. Форми здійснення правового захисту інших категорій соціально незахищених верств населення (консультування, оформлення документів, сприяння у складанні скарг на дії (рішення) або бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, комунальних служб тощо або працівників цих органів, служб, що порушують законні права інших категорій соціально незахищених верств населення, та ін.).

Тематика рефератів:

1. Міжнародно-правові зобов'язання України щодо реалізації прав інших категорій соціально незахищених верств населення.
2. Сучасний стан здійснення правового захисту маргіналізованих верств українського суспільства.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Здійснення представництва інтересів маргіналізованих верств населення.
2. Особливості правового супроводу ВІЛ-інфікованих.
3. Особливості правового супроводу постраждалих від Чорнобильської аварії.
4. Особливості правового супроводу алкоголе- та наркозалежних.
5. Особливості правового супроводу жінок і молоді.

(заочна форма навчання)

Практичне заняття № 1

Тема: Форми правового захисту соціально-економічних прав клієнтів соціальних служб. Безоплатна правова допомога клієнтам соціальних служб

Мета: Знати форми правового захисту соціально-економічних прав клієнтів соціальних служб. Отримати знання і практичні навички із особливостей укладення договору про надання соціальних послуг як юридичної підстави для їх отримання.

Питання для обговорення:

1. Форми правового супроводу клієнтів соціальних служб.
2. Судовий захист соціально-економічних прав та інтересів громадян.
3. Роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у сприянні в реалізації та захисті соціальних прав.
4. Спеціальні радники—уповноважені Президента України.
5. Особливості реалізації права на професійну правничу допомогу (ст. 59 Конституції України) клієнтами соціальних служб. Особливості надання безоплатної первинної правової допомоги клієнтам соціальних служб.
6. Особливості надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Тематика рефератів:

1. Особливості здійснення представництва в судах для захисту майнових і особистих немайнових прав та охоронюваних законом інтересів клієнта.
2. Клієнти соціальних служб як отримувачі безоплатної первинної правової допомоги.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Консультації з питань, пов'язаних з правом громадян на соціальне обслуговування в державній, комунальній і недержавній системі соціальних служб і захисту своїх інтересів.
2. Правозахисні організації у сфері захисту прав осіб, що потрапили у складні життєві обставини.
3. Медіація у сфері надання соціальних послуг.
4. Суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги.
5. Порядок звернення за безоплатною вторинною правовою допомогою.
6. Міжнародно-правові стандарти із надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Практичне заняття № 2

Тема: Правові основи соціальної роботи з різними типами сімей. Правовий супровід осіб, які постраждали від насильства в сім'ї

Мета: Знати правові основи соціальної роботи з різними типами сімей. Отримати знання і практичні навички із правового супроводу осіб, які постраждали від насильства в сім'ї.

Питання для обговорення:

1. Законодавство і державні стандарти у сфері соціальної підтримки сім'ї.
2. Правовий супровід сімей, де є проблема сирітства (сім'ї опікунів/піклувальників).
3. Правовий супровід сімей, у яких існує ризик передачі дитини до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (ризик вилучення дитини із сім'ї).
4. Правовий супровід жінок, які мають намір відмовитися від новонародженої дитини.
5. Правовий статус осіб, які постраждали від насильства в сім'ї. Організаційно-правові основи взаємодії державних органів та соціальних установ із протидії насильству в сім'ї.
6. Юридична відповідальність за вчинення насильства в сім'ї (кримінальна, адміністративна, цивільно-правова).
7. Форми правового супроводу осіб, які постраждали від насильства у сім'ї.

Тематика рефератів:

1. Стан державної політики у сфері здійснення правового супроводу осіб та сімей з дітьми, які потребують соціальних виплат, пільг.
2. Міжнародні стандарти та законодавство України з попередження насильства в сім'ї.
3. Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Правовий супровід неповних сімей (мати-одиночка, один батько виховує дитину, неповнолітні матері).
2. Правовий супровід сімей, де є конфлікти між членами сім'ї (негативні взаємовідносини між членами сім'ї, проблеми виховання дітей, бездоглядність дітей тощо).
3. Правовий супровід сімей, де існує проблема зі здоров'ям (алкогольна, наркотична залежність, тубінфікування, ВІЛ-інфекція, інвалідність).
4. Консультування осіб, що постраждали від домашнього насильства. Захист прав та інтересів осіб, що постраждали від домашнього насильства. Сприяння в отриманні безоплатної допомоги адвоката в порядку, визначеному законодавством.

6. Самостійна робота студентів з дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб»

Вивчення навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб» включає самостійну роботу студента.

Самостійна робота студента – це навчальна діяльність студента, яка полягає у виконанні діянь, визначених викладачем (або за власним бажанням студентом) і спрямована на закріплення, поглиблення та розширення отриманих знань, а також на оволодіння без сторонньої допомоги новим матеріалом.

Основним видом самостійної роботи студента за участю викладача є поточні консультації з навчальної дисципліни.

Основними видами самостійної роботи студента без участі викладача є:

- формування і засвоєння змісту конспекту лекцій на базі рекомендованої лектором навчальної літератури, включаючи інформаційні освітні ресурси (електронні підручники, електронні бібліотеки та ін.);
- самостійне вивчення окремих тем чи питань за підручниками або навчальними посібниками;
- написання рефератів, есе;
- підготовка до практичних занять;
- та ін.

Для самостійної роботи керівник навчального курсу «Правовий супровід клієнтів соціальних служб» пропонує студентам наступну тематику рефератів.

Теми рефератів:

1. Дитинство як соціально-правовий феномен сучасного українського суспільства.
2. Етика соціального працівника: сутність, поняття «професійна етика»; етичні принципи соціального працівника.
3. Захист прав внутрішньо переміщених осіб в Україні.
4. Медіація як соціальна послуга: особливості в Україні.
5. Основи захисту дитинства в законодавстві України.
6. Особливості здійснення моніторингу та оцінки якості надання соціальних послуг в Україні.
7. Підстави, порядок та правові наслідки позбавлення батьківських прав.
8. Поняття і порядок організації прийомної сім'ї.
9. Правові основи діяльності соціальної служби сім'ї та охорони материнства.
10. Правові основи соціальної профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх.
11. Правові основи соціальної роботи з особами, які відбували покарання у виді обмеження або позбавлення волі.
12. Правові основи усиновлення дітей громадянами України та іноземцями.
13. Представництво інтересів як соціальна послуга та суб'єкти її отримання.
14. Проблеми реалізації норм міжнародних актів із соціальної роботи в національному законодавстві України.
15. Професійна діяльність фахівця соціальної роботи в територіальній громаді із ведення випадку (кейс-менеджменту).
16. Ресурсне забезпечення соціальної роботи в територіальній громаді.
17. Робота міждисциплінарних громад у процесі планування та надання соціальних послуг.
18. Соціальна підтримка вразливих груп населення у територіальній громаді.
19. Соціальна робота з людьми зрілого віку: правове регулювання.
20. Соціальне партнерство у вирішенні проблем вразливих категорій населення на рівні територіальних громад.
21. Соціальне сирітство як соціально-правова проблема в Україні.
22. Соціальний та правовий захист людей, які живуть з ВІЛ.
23. Соціальні послуги особам з психічними розладами: соціальний та правовий аспекти.
24. Соціальні та правові гарантії прав засуджених в Україні.
25. Соціально-правовий захист військовослужбовців.
26. Створення прийомної сім'ї та її соціальний супровід відповідно до чинного законодавства.
27. Функції і завдання органів соціального захисту населення щодо профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх.
28. Шлюбний договір у сімейному праві України.

Проте студенти можуть здійснювати написання рефератів, з актуальними темами яких самостійно визначилися (сформулювали), але узгодили із викладачем. За необхідності студенти можуть звернутися до керівника навчального курсу за консультацією щодо формулювання теми реферату, складання його плану, рекомендації джерел його написання.

За допомогою реферату студент може підтвердити свої знання і навички з вивченої теми, продемонструвати ознайомлення зі спеціалізованою літературою та вміння здійснити аналіз інформації, яку зібрав.

Мета написання реферату - підтвердження рівня опанування студентом основних положень тематики, яку обрав, демонстрація оволодіння відповідною літературою, вміння здійснювати аналіз матеріалу, проводити узагальнення та формулювати власні висновки.

У рефераті студент розкриває конкретний напрямок майбутньої професійної діяльності, його прикладний характер та практичну спрямованість.

Написання реферату з навчальної дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб» переслідує наступні *завдання*:

- дослідити стан напрацювання обраної проблематики у наукових публікаціях та літературі;
- розкрити і проаналізувати підходи вирішення проблематики з теми, обраної для написання реферату;
- вивчити, систематизувати та/чи проаналізувати законодавчу, інформаційну, статистичну тощо бази даних, що мають відношення до теми, обраної для написання реферату;
- оволодіти навичкою аргументовано, логічно, чітко, узагальнено викладати опрацьований матеріал з теми, обраної для написання реферату;
- напрацьовувати і сформулювати пропозиції з вдосконалення тієї чи іншої сфери професійної діяльності, що охоплюється темою, обраною для написання реферату.

Реферат має містити науково-теоретичний рівень (аналіз теми, що досліджується, зокрема, беручи до уваги наявний стан розвитку відносин у сфері соціальної діяльності; об'єктивну і раціональну аргументацію; теоретичні узагальнення; приклади з діяльності у сфері соціальної роботи тощо) і практичну спрямованість (сформульовані пропозиції з вирішення актуальних проблем у сфері соціальної роботи; шляхи вирішення проблем, які виникають у конкретних складних життєвих обставин тощо).

Реферат потрібно писати у науково-діловому стилі, матеріал розміщуючи рівномірно та відповідно до плану.

Структура реферату:

- вступ (розкриття актуальності, практичного значення теми реферату; чіткість формулювання об'єкту, предмета, мети і завдання роботи);
- основна частина (висвітлення основних питань теми реферату із використанням літератури з обраної проблематики; розкриття теоретичної і практичної значущості аналізованої проблематики);
- висновки (формулювання науково-теоретичних і практичних підсумків аналізу обраної проблематики реферату; акцентування на теоретичних і практичних рекомендаціях у сфері обраної проблематики);
- додатки (за доцільності);
- список літератури (формування переліку використаних джерел і публікацій).

Вимоги до оформлення реферату:

Обсяг реферату – 10-15 сторінок (до загального обсягу реферату не входять додатки, список використаних джерел). Виконуючи написання реферату, слід дотримуватися правил стилістики і граматики. У рефераті мають міститися посилання на літературу та інші джерела, на які студент буде посылатися упродовж написання реферату.

Мова тексту реферату – українська.

Реферат друкується шрифтом Times New Roman, 14 кеглем; міжрядковий інтервал “Полуторний” (1,5 Lines); абзацний відступ – п'ять знаків (1,25 см); верхнє і нижнє поле – 2 см., лівє – 3 см, правє – 1 см. Абзацний відступ має дорівнювати п'ятьом знакам (1,25 см); вирівнювання - “За шириною”.

Розділи та підрозділи реферату мають містити заголовки, які потрібно точно відтворювати у змісті реферату.

Нумерація реферату має бути наскрізною. Порядковий номер кожної сторінки реферату слід позначати арабськими цифрами. Титульний аркуш реферату входить до загальної нумерації сторінок реферату, але на ньому (титульному аркуші) не потрібно зазначати номер сторінки.

Кожен розділ реферату підлягає нумеруванню арабськими цифрами.

Студент під час написання тексту реферату може використовувати один із двох варіантів посилань на наукові джерела: перший – коли на сторінці реферату наявне цитування джерела, то внизу цієї ж сторінки під основним її текстом розміщують бібліографічний опис літературного джерела і зазначенням сторінки цього джерела; другий – коли у посиланні на літературне джерело у квадратних дужках зазначають його порядковий номер у списку літератури і конкретну сторінку (наприклад [3, с. 17]).

Оцінювання кожного реферату проводиться із врахуванням аналізу сукупності наступних критеріїв:

- актуальність теми реферату;
- стан системного розкриття плану теми реферату;
- чи зміст реферату розкриває положення практичної діяльності у сфері міжнародних відносин;
- ступінь особистого внеску студента (наявність авторських аналітичних висновків і конкретних пропозицій);
- достатність сучасних нормативних і наукових джерел, використаних під час виконання самостійного завдання у формі реферату.

7. Тренінг з дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб»

Тема тренінгу

«Особливості укладення договорів про надання соціальних послуг соціально незахищеним верствам населення»

Трєнінг (англ. training) - це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі. Тренування (від англ. to train - виховувати, навчати) - комплекс вправ для тренування в чому-небудь. Тренування - система підготовки організму людини з метою пристосування його до підвищених вимог і складних умов роботи й життя.

Основна мета тренінгу – формування умінь студентів складати проекти договорів із надання різних видів соціальних послуг та здійснювати правовий супровід клієнтів соціальних служб під час їх укладання.

Завдання тренінгу: сформулювати практичні навички у студентів складати проекти договорів із надання різних видів соціальних послуг та здійснювати правовий супровід клієнтів соціальних служб під час їх укладання.

Даний тренінг складається із серій практичних вправ, під час виконання яких студенти можуть оволодіти необхідними вміннями і практично використати набуті теоретичні знання і сформовані практичні навички у своїй майбутній професії.

Порядок проведення тренінгу:

Вступна частина проводиться з метою ознайомлення студентів з темою тренінгового заняття.

Організаційна частина полягає у створенні робочого настрою у колективі студентів, визначенні правил проведення тренінгового заняття. Можлива наявність роздаткового матеріалу у вигляді таблиць, бланків документів.

Практична частина реалізовується шляхом виконання завдань у групах студентів з певних проблемних питань теми тренінгового заняття.

Підведення підсумків. Обговорюється результати виконаних завдань у групах. Обмін думками з питань, які виносились на тренінгові заняття.

8. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Правовий супровід клієнтів соціальних служб» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування *результатів навчання*:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- реферати, есе;
- оцінювання результатів самостійної роботи;

- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- екзамен;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

9. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни “Правовий супровід клієнтів соціальних служб” визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Для екзамену

Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3	Модуль 4
20%	20%	5%	15%	40%
Поточне опитування	Модульний контроль 1	Тренінги	Самостійна робота	Екзамен
<p>1. Оцінка за поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять (7 занять, 6 тем – 7 оцінок).</p> <p>2. Модульний контроль 1 проводиться на 7 практичному занятті. Оцінка за Модульний контроль 1 виставляється на підставі виконання письмового завдання, а саме: 15 тестових завдань, кожне з яких має 4 бали і одне теоретичне питання, яке має 40 балів.</p>		<p>Оцінювання розробленого і проведеного тренінгу щодо формування практичних навичок у студентів із застосування альтернативних шляхів вирішення конфліктів (медіації), за участю осіб/сімей, які знаходяться у складних життєвих обставин (або мають найвищий ризик потрапляння у них)</p>	<p>Оцінювання написання рефератів, ссе</p>	<p>10 тестів по 2 бали і 2 теоретичні запитання по 40 балів</p>

Шкала оцінювання:

За шкалою ЗУНУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов’язковим повторним курсом)

10. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ п/п	Найменування	Номер теми
1	Мультимедійний проектор	1-13
2	Проекційний екран	
3	Комунікаційне програмне забезпечення (Google Chrome, Firefox)	
4	Наявність доступу до мережі Інтернет	
5	Персональні комп’ютери, ноутбук.	

6	Комунікаційне програмне забезпечення (Zoom) для проведення занять у режимі он-лайн (за необхідності)	
7	Комунікаційна навчальна платформа (Moodle) для організації дистанційного навчання (за необхідності)	
8	Програмне забезпечення: ОС Windows	
9	Інструменти Microsoft Office (Word; Excel; Power Point і т. і.)	

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Нормативно-правові акти:

I. Міжнародно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ООН від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Ради Європи від 04 листопада 1950 р. (редакція від 02 жовтня 2013 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
5. Європейська соціальна хартія (переглянута) Ради Європи (редакція від 07 вересня 2016 р.) від 03 травня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062/card2#Card.
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання ООН (редакція від 13 листопада 1998 р.) від 10 грудня 1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085/card2#Card.
7. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) ООН від 13 грудня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71/card2#Card.
8. Декларація з проблем старіння ООН від 16 жовтня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_510/card2#Card.
9. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми Ради Європи від 16 травня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text.
10. Європейська декларація по охороні психічного здоров'я від 14 січня 2005 р. URL: <https://docs.google.com/viewer?url=http://1gb.inf.ua/docs/E85445R.pdf>.
11. Принципи ООН стосовно літніх людей від 16 грудня 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_314/card2#Card.
12. Конвенція про статус біженців ООН від 28 липня 1951 р. (приєднання від 10 січня 2002 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text.
13. Протокол щодо статусу біженців ООН від 16 грудня 1966 р. (приєднання від 10 січня 2002 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text.

II. Закони України:

14. Конституція України від 28 червня 1996 р. (редакція від 01 січня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
15. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III (редакція від 01 січня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n1309>.
16. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card2#Card>.
17. Житловий Кодекс Української РСР від 30 червня 1983 р. № 5464-X (редакція від 01 серпня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (дата звернення: 16 серпня 2021 р.).
18. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
19. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X (редакція від 08 серпня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
20. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (редакція від 08 серпня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
21. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII (редакція від 23 квітня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

22. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 18. Ст. 73.
23. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02 березня 2015 р. № 222-VIII (редакція від 01 липня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>.
24. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР (редакція від 29 серпня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/card4#History>.
25. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09 квітня 1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.
26. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III (редакція від 17 березня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
27. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2558-III (редакція від 01 січня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>.
28. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII (редакція від 01 серпня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.
29. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України 16 грудня 1993 р. № 3721-XII (редакція від 01 січня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text>.
30. Про органи самоорганізації населення: Закон України 11 липня 2001 р. № 2625-III (редакція від 01 січня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14/card4#History>
31. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 р. № 1382-IV (редакція від 25 грудня 2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>
32. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06 жовтня 2005 р. № 2961-IV (редакція від 31 грудня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.
33. Про захист персональних даних: Закон України від 01 червня 2010 р. № 2297-VI (редакція від 14 серпня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
34. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI (редакція від 03 липня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17/card2#Card>.
35. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України 08 липня 2011 р. № 3671-VI (редакція від 03 березня 2016 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>.
36. Про протидію торгівлі людьми: Закон України 20 вересня 2011 р. № 3739-VI (редакція від 01 січня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.
37. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. (редакція від 16 липня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
38. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII (редакція від 01 січня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
39. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-XII (редакція від 16 липня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
40. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
41. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.
42. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 р. № 3460-VI (редакція від 18 липня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.
43. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06 жовтня 2005 р. № 2961-IV (редакція від 31 грудня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.
44. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 р. № 2342-IV (редакція від 31 грудня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>.
45. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18 травня 2004 р. (редакція від 27 червня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text>.
46. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 листопада 1992 р. № 2811-XII (редакція від 14 квітня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>.

47. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР (редакція від 09 лютого 2017 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

48. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05 жовтня 2000 р. (редакція від 10 червня 2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.

49. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-ІХ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

III. Підзаконні нормативно-правові акти України:

50. Деякі питання адміністрування надання місцевими державними адміністраціями і територіальними громадами соціальної підтримки у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей: Наказ Міністерства соціальної політики України від 30 грудня 2020 р. № 868. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0868739-20#Text>.

51. Деякі питання Державної соціальної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2019 р. № 1053 (редакція від 23 грудня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16 серпня 2021 р.).

52. Деякі питання діяльності центрів надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2020 р. № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/177-2020-%D0%BF#Text>.

53. Деякі питання діяльності центрів соціальних служб: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. № 479 (редакція від 25 травня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#Text>.

54. Деякі питання захисту дітей в умовах боротьби з наслідками гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. № 586 (редакція від 13 серпня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-2020-%D0%BF#Text>.

55. Деякі питання здійснення контролю за додержанням вимог Закону України “Про соціальні послуги”: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. № 427 (редакція від 25 травня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/427-2020-%D0%BF#Text>.

56. Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 травня 2014 р. № 523-р (редакція від 24 липня 2021 р.) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-2014-%D1%80#Text>.

57. Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. № 450 (редакція від 25 травня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2020-%D0%BF#Text>.

58. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 783 (редакція від 13 липня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF/card2#Card>.

59. Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2020 р. № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2020-%D0%BF#Text>.

60. Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text>.

61. Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації в територіальних громадах соціальної роботи із сім'ями та дітьми, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2021 р. № 817. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/817-2021-%D0%BF#Text>.

62. Деякі питання соціального і правового захисту осіб, позбавлених свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2019 р. № 1122 (редакція від 07 липня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1122-2019-%D0%BF/card2#Card>.

63. Деякі питання, пов'язані з реформуванням системи інституційного догляду та виховання дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 вересня 2020 р. № 853 (редакція від 13 серпня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/853-2020-%D0%BF#Text>.

64. Про деякі заходи щодо забезпечення права громадян на якісні та безпечні соціальні послуги: Указ Президента України від 29 січня 2021 р. № 30/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30/2021#Text>.

65. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. (редакція від 04 серпня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#Text>.

66. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних: Наказ Міністерства соціальної політики України від 09 березня 2021 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0856-21#Text>.

67. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги натуральної допомоги: Наказ Міністерства соціальної політики України від 25 березня 2021 р. № 147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0589-21#Text>.

68. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги перекладу жестовою мовою: Наказ Міністерства соціальної політики України від 06 травня 2021 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0819-21#Text>.

69. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю: Наказ Міністерства соціальної політики України від 07 червня 2017 р. № 956. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0806-17>.

70. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва, Державного стандарту соціальної послуги медіації та внесення зміни до Класифікатора соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 03 черв. 2024 р. № 269-Н URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1159-24#n26>

71. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин: Наказ Міністерства соціальної політики України від 01 жовтня 2020 р. № 677. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1218-20#Text>.

72. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю: Наказ Міністерства соціальної політики України від 19 січня 2021 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0534-21#Text>.

73. Про затвердження Довідки про захворювання дитини на тяжке перинатальне ураження нервової системи, тяжку вроджену ваду розвитку, рідкісне (орфанне) захворювання, онкологічне, онкогематологічне захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкий психічний розлад, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гостре або хронічне захворювання нирок IV ступеня, про те, що дитина отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09 березня 2021 р. № 407. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-21#Text>.

74. Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України: Наказ Міністерства України у справах молоді та спорту № 1965 від 09 вересня 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05#Text>.

75. Про затвердження Заходів та Засобів щодо попередження інфікування при проведенні догляду за пацієнтами: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 03 серпня 2020 р. № 1777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1110-20#Text>.

76. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>.

77. Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2020 р. № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text>.

78. Про затвердження Методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Наказ Міністерства соціальної політики України від 30 листопада 2020 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0036-21#Text>

79. Про затвердження Методики обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 16 червня 2020 р. № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0611-20#Text>.

80. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги: Наказ Міністерства соціальної політики України від 12 червня 2020 р. № 414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0414739-20#Text>.

81. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-2021-%D1%80#Text>.

82. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text>.

83. Про затвердження Положення про конкурсну комісію, умови та порядок проведення конкурсу на зайняття посади керівника надавача соціальних послуг державного/комунального сектору: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2020 р. № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/200-2020-%D0%BF/card2#Card>.

84. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423 (редакція від 23 грудня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>.

85. Про затвердження Положення про центр медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 675. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-2019-%D0%BF/card2#Card>.

86. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту “Розвиток соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2020 р. № 204 (редакція від 22 липня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2020-%D0%BF#Text>.

87. Про затвердження Порядку залучення об’єднань працівників системи надання соціальних послуг, об’єднань надавачів та отримувачів соціальних послуг до виконання повноважень уповноважених органів системи надання соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 19 січня 2021 р. № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-21#Text>.

88. Про затвердження Порядку підготовки та перепідготовки фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. № 430. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2020-%D0%BF#Text>.

89. Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. (редакція від 25 травня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text>.

90. Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. № 428. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2020-%D0%BF#Text>.

91. Про затвердження Порядку установаження диференційованої плати за надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2020-%D0%BF/card2#Card>.

92. Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 березня 2016 р. № 207 (редакція від 01 квітня 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2016-%D0%BF#Text>.

93. Про затвердження Примірного порядку передання документації щодо дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, від служб у справах дітей районних державних адміністрацій до служб у справах дітей виконавчих органів міських рад, сільських та селищних рад: Наказ Міністерства соціальної політики України від 06 лютого 2021 р. № 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0048739-21#Text>.

94. Про затвердження примірної форми договору про надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 24 березня 2021 . № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0146739-21#Text>.

95. Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 824. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/824-2019-%D0%BF#Text>.

96. Про затвердження Типових професійно-кваліфікаційних характеристик посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 07 листопада 2019 р. № 203-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v203-859-19/card2#Card>.

97. Про затвердження Типового договору про надання соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 грудня 2020 р. № 847. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-21#Text>.

98. Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 вересня 2020 р. № 772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2020-%D0%BF#Text>.

99. Про затвердження Типової програми навчання фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності: Наказ Міністерства соціальної політики України від 15 березня 2021 р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-21#Text>.

100. Про затвердження форм документів, необхідних для надання соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 16 листопада 2020 р. № 769. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0021-21#Text>.

101. Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09 березня 2021 р. № 407. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0510-21#Text>.

102. Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування випадків та причин порушення прав дитини під час здійснення децентралізації повноважень з питань охорони дитинства, реформування системи закладів інституційного догляду та виховання, реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення, розвитку (модернізації) соціальних послуг: Постанова Верховної Ради України від 14 липня 2021 р. № 1642-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1642-20#Text>.

103. Про оголошення конкурсу на зайняття вакантної посади Голови Державної соціальної служби: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 335-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/335-2019-%D1%80#Text>.

104. Про організацію надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>.

105. Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 р. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text>.

Література:

Основна:

106. Бурлака О. С. Проблеми соціального захисту, сім'ї, дитинства, материнства та батьківства в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2019. 419 с.

107. Захист дітей від бідності: роль прав у Раді Європи. Іфа Нолан. © Рада Європи, листопад 2019. 56 с.

108. КОМПАС. Посібник з освіти з прав людини за участю молоді. Друге видання, переглянute у 2020 році. Патриція Брандер. Лор де Вітте. Націла Гані. Руї Гомеш. Еллі Кін. Анастасія Нікітіна. Юстіна Пінкевічюте. Видавництво «Право» Національної академії правових наук України та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, 2020. 490 с. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/council-of-europe>.

109. Попередження насильства в закладах освіти: методичний посібник для педагогічних працівників. Видання друге, доповнене та оновлене. Київ: Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2020. 104 с.

110. Jackie Gulland, Gender, Work and Social Control: A Century of Disability Benefits. London: Palgrave Macmillan Press, 2019, pp. 240.

111. Disability Laws and Acts by Country/Area. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/disability-laws-and-acts-by-country-area.html>

112. COMPASS. Manual for human rights education with young people 2nd edition, updated in 2020. Written by Patricia Brander Laure De Witte Nazila Ghanee Rui Gomes Ellie Keen Anastasia Nikitina Justina Pinkeviciute. Council of Europe. 2020. pp. 486.

Допоміжна:

113. Бабіч-Касьяненко К. В. Аналіз стану соціального обслуговування осіб з інвалідністю в Україні на сучасному етапі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 1(26). С. 79-83.

114. Гнатенко К. В. Принципи соціального забезпечення – основа галузі права соціального забезпечення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 2(31). С. 52-55.

115. Діордіца І. В., Чумакова М. В. Деякі питання державного сприяння у працевлаштуванні за законодавством України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 3(28). Том 1. С. 156-160.

116. Малюга Л. Ю. Соціальне забезпечення населення у Франції: зміст та шляхи вдосконалення соціального законодавства України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 1(26). С. 100-108.
117. Право знати: Захист прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах URL: <https://www.legalaid.gov.ua/multymedia/zahyst-prav-ditej-yaka-opynylyasya-u-skladnyh-zhyttyevyh-obstavynah/>.
118. Сирота І. М., Гудзь А. О. Принципи права соціального забезпечення в сучасних умовах. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2019. № 4 (66). С. 62–66.
119. Сохань М. Ю. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування як форма соціального захисту осіб із сімейними обов'язками. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 2(31). С. 65-68.
120. Соціальні послуги окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах, та порядок їх надання URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D0%BE%D.
121. Соціально-правовий захист різних категорій населення: європейський вимір. Збірник наукових праць. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2020. 124 с.
122. Шпарага Ю. І. Нормативно-правові засади діяльності регіонального Департаменту соціального захисту населення: порівняльно-правовий аналіз. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 3(28). Том 2. С. 134-138.
123. Яремко Оксана, Оленчук Надія. Роль медіації в освітньому просторі України. *Трансформаційні процеси соціально-гуманітарної освіти сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 20-22 червня 2024 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2024. С. 41-42.
124. Яремко О. Право на медіацію як соціальну послугу: проблеми реалізації в територіальних громадах України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. Том. 2. Вип. 78. С. 419-424.
125. Яремко О. М. Транскордонна сімейна медіація: досвід іноземних держав і України. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, ЗУНУ, 19-20 квітня 2024 р.). Тернопіль, 2024. С. 138-140.
126. Яремко О. М., Гірняк Г. С. Медіація як базова соціальна послуга: повноваження органів місцевого самоврядування. *Галицькі студії*. Юридичні науки. 2024. № 6. С. 43-49.
127. Яремко О., Подковенко Т. Правові стандарти ЄС щодо транскордонної медіації. *Комунікація як чинник транспарентності соціальної взаємодії: психологічний, історичний, правовий, економічний та політичний виміри*: Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. (м. Тернопіль, 09-10 травн. 2024 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2024. С. 85-89.
128. Яремко О., Шафранський В. Інформування про медіацію як повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. Вип. 4. С. 632-637.
129. Ярошенко О.М. Проблеми забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 145. С. 106–117.
130. Ярошенко О. М. Проблеми забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 145. С. 106–117.
131. Cherneta Svitlana, Vychuk Iryna. Składniki kompetencji płciowej nadawców usług społecznych. *Knowledge. Education. Low. Managtmtnt. Nauka. Oświata. Prawo. Zarządzanie*. 2019. № 3-4.
132. Ploszka Adam. A Homeless Bill of Rights as a New Instrument to Protect the Rights of Homeless Persons. *The European Constitutional Law Review (EuConst)*. Published online by Cambridge University Press: 03 December 2020. № 2. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/homeless-bill-of-rights-as-a-new-instrument-to-protect-the-rights-of-homeless-persons/9F3980856738486AB50DE6F014393B2B>.

Інтернет-ресурси

133. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй URL: <https://www.un.org>
134. Офіційний сайт Ради Європи - <https://www.coe.int>
135. Офіційний сайт Європейського Союзу URL: <https://eeas.europa.eu>
136. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <https://www.rada.gov.ua>
137. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <https://www.kmu.gov.ua>
138. Офіційний сайт Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua>
139. Офіційний сайт Міністерства юстиції України URL: <https://minjust.gov.ua>
140. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки URL: [http:// mon.gov.ua](http://mon.gov.ua)

141. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини URL:
<https://www.ombudsman.gov.ua>